

ЖОО -ДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІ

Исатайқызы Бибінұр
b.isataikyzy@asu.edu.kz

7М01101-Педагогика және психология білім бағдарламасының 1 курс магистранты
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор – Койшигулова Л.Е

Университеттегі студенттердің әлеуметтік бейімделуі педагогикалық және психологиялық ғылымның негізгі тақырыптарының бірі болып табылады. Жоғары оқу орнында оқу кезеңі жаңа талаптарға, әлеуметтік ортаның өзгеруіне, өз бетінше шешім қабылдау және одан әрі даму жолын таңдау қажеттілігіне тап болған жастардың өміріндегі елеулі өзгерістермен қатар жүреді. Бұл өзгерістер студенттерден жоғары деңгейдегі бейімделуді, оқытушылармен және курстастарымен ортақ тіл таба білуді, сондай-ақ өздерінің оқу және оқудан тыс іс-әрекеттерін ұйымдастыра білуді талап етеді.

Бейімделу оқу, Әлеуметтік-психологиялық, кәсіби және тұрмыстық бейімделу сияқты көптеген аспектілерді қамтиды. Оның жетістігі бірқатар факторларға байланысты: студенттің оқуға дайындық деңгейі, жеке қасиеттері, университеттің білім беру ортасының ерекшеліктері, оқытушылар мен психологиялық қызметтердің қолдау жүйесі.

Бұл мақаланың мақсаты-университеттегі студенттердің әлеуметтік бейімделу тұжырымдамасын қарастыру, оның сәттілігіне әсер ететін негізгі факторларды анықтау және бейімделу механизмдерін жетілдірудің мүмкін жолдарын ұсыну.

Психологияда әлеуметтік бейімделу, біріншіден, адамның әлеуметтік орта жағдайларына белсенді бейімделуінің үздіксіз процесі, екіншіден, осы процестің нәтижесі ретінде түсініледі.

Басқаша айтқанда, "бейімделу қабілеті адамның ішкі ыңғайсыздық сезімсіз және қоршаған ортамен қақтығыссыз бейімделу ортасының (әлеуметтік және жеке тұлғалардың) әртүрлі талаптарына бейімделу қабілеті ретінде түсініледі" [1, б.12].

Бейімделу-белсенді қызметтің қажетті шарты және оның тиімділігінің қажетті шарты. Бұл белгілі бір әлеуметтік рөлдегі адамның сәтті жұмыс істеуіне бейімделудің оң мәні. Зерттеушілер бірінші курс студенттерінің университет жағдайына бейімделуінің үш түрін ажыратады:

1) оқушылардың жаңа ортаға, жоғары білім беру құрылымына, білім беру мазмұнына, оның талаптарына, міндеттеріне когнитивтік және ақпараттық бейімделу саласындағы ресми бейімделуі;

2) әлеуметтік бейімделу, яғни бірінші семестр топтарының ішкі интеграциясы (бірігуі) және сол топтардың жалпы студенттік ортаға интеграциялану процесі;

3) студенттерді ЖОО-дағы оқытушылық жұмыстың жаңа формалары мен әдістеріне дайындайтын дидактикалық бейімделу [2, 17-бет].

Студенттер қауымдастығы бірдей жастағы (негізінен 16-23 жас) жастарды бірдей негізгі (қайталама) білім деңгейімен салыстырады және басқалардан ерекшеленеді.

Өзіндік ерекшеліктері бар жастар топтары. Оларға өмірді ұйымдастыру формасы, ірі университет орталықтарында шоғырлану", университет қабырғасында, студенттер тобында, жатақханада өзіндік " өмір салты, академиялық және академиялық емес кезеңдегі іс-қимыл тәсілдерін таңдауда салыстырмалы Тәуелсіздік жатады. Оқушылардың әлеуметтік топ ретіндегі басты айырмашылығы мен мәні-олардың басты міндеті материалдық және рухани өндіріске тікелей қатысу емес, осы салаларда жұмыс істеуге дайындық, яғни оқу. сондықтан студенттердің басты мақсаты-мамандар мен зиялылар тобына қосылу. Студенттер қауымдастығы әр түрлі мамандар топтары үшін ақпарат көзі және көзі болып табылады, өйткені оған кәсіби топтар кіреді.

В.Т.Лисовский студенттерге келесі анықтама береді: "...әлеуметтік құрылымда студенттерді белгілі бір әлеуметтік топтар ретінде анықтауға болады, олардың әлеуметтік мәртебесі интеллектке жақын" [3, б.57].

Студенттердің негізгі қызметі-білім мен кәсіби дағдыларды игеру. Оқу уақыты-бұл дайындық кезеңі ғана емес, өмірдің жауапты кезеңі, кәсіби білім алу. Студенттердің әлеуметтік қызметі, ең алдымен, мамандардың келуін қамтамасыз ету қажеттілігімен анықталады.

Оқушыларды бейімдеу-бұл қажеттіліктерді ынталандыру жүйесін бейімдеудің күрделі, динамикалық, көп сатылы және көп беттік процесі.

Жаңа міндеттерге, мақсаттарға, перспективаларға және оларды орындау шарттарына сәйкес бар дағдылар, Дағдылар мен әдеттер жиынтығы. Бейімделу жағдайларының көпшілігі университетке түскеннен кейін оқу ортасындағы өзгерістерге байланысты. Бейімделудің бұл аспектісі жаңа жұмыс формалары мен әдістеріне бейімделуді қамтитын дидактикалық бейімделу деп аталады; бақылаудың жаңа түрлеріне бейімделу. Бірінші курс студенттерінің бейімделуі олардың академиялық жетістіктерімен тығыз байланысты. Дидактикалық бейімделудің мақсаты бірінші сынып оқушысының білім беру қызметін ұйымдастырудың оңтайлы әдістерін әзірлеу болып табылады, ал бір жағынан оқу ортасының ерекшеліктері, екінші жағынан жастардың танымдық іс-әрекетінің ерекшеліктері ескеріледі [4, 24-25 беттер].

Оқушыларды оқытудың сәттілігі көптеген факторларға байланысты, олардың бірі ақыл — ой белсенділігі мен зейінінің көрсеткіші ретінде олардың интеллектуалды дамуы-танымдық қызметті реттеу функциясы.

Бейімделу процесінде оқушының психофизиологиялық және психологиялық ерекшеліктері қайта құрылады. Университет студенттерінің бейімделу ерекшеліктері оқу жағдайларымен, олардың жеке ерекшеліктерімен және әсіресе жастардың ерекшеліктерімен

анықталады. Жастар-жеке тұлғаны әлеуметтендірудің маңызды кезеңдерінің бірі. Жастар бейімделу проблемаларына тап болады, бұл үлкен жетілу қажеттілігімен анықталады. Егер адамның жаңа жағдайларға бейімделуге уақыты болмаса, сәйкессіздік қаупі бар. Бұл кезеңнің негізгі міндеті-Мамандық таңдау және кәсіби дайындық. Кәсіптік білім беру оқушының жетекші іс-әрекетіне айналады және жаңа жағдайда оқыту проблемаларының бірі оның әлеуметтік және кәсіби бейімделуі болып табылады. Жастар таным процесінің тереңдеуімен және саралануымен, танымдық Тәуелсіздіктің дамуымен, құрдастарымен қарым-қатынас қажеттілігімен, бағдарлау жүйесінің иерархиялық айқын жоспарының пайда болуымен, құндылығымен, өмірлік жоспарларының пайда болуымен, өзін-өзі жүзеге асыру қабілетінің қалыптасуымен сипатталады [5, 41-бет].

Жаңа ортаға енудің осы кезеңінде басқалармен қарым-қатынас студенттің қарым-қатынас процесінде әлеуметтік бейімделуінің ерекше маңызды факторына айналады адам осы микросферада әрекет ететін белгілі бір мінез-құлық үлгілеріне бейімделеді, әлеуметтік талаптарға бағынады және ересектер бақылайды. Қарым-қатынас бірлескен білім беру іс-әрекетінің ажырамас бөлігі болып табылады. Сонымен қатар, құрдастарымен бейресми қарым-қатынас жасау, түсіну және тану қажеттілігі жастардың ерекшелігі болып табылады.

Осылайша, белгілі бір әрекет түрі ретінде қарым-қатынас жетекші бейімделу факторларының бірі болып табылады. Осыған байланысты коммуникативтік дағдыларды дамыту, қазіргі уақытта әзірленген бірқатар әдістер арқылы қарым-қатынасты оңтайландыру маңызды рөл атқарады. оңтайландырудың бір жолы-мүмкіндігінше қарым-қатынас қиындықтарын білу және жою. Оқушылардың әлеуметтік-педагогикалық, кәсіби бейімделуіндегі әртүрлі қиындықтарды саралау үлкен маңызға ие.

Бейімделудің тағы бір маңызды аспектісі-құндылықтарды бағдарлау рөлі. Мамандыққа кірудің тиімділігі туралы, бір жағынан, кәсіби білімді, дағдыларды белсенді игеру, екінші жағынан, студенттің құндылықтарын кәсіби қызметке бағыттау, бағдарлау, сондай-ақ оны қоршаған ортамен сәйкестендіру анықталады. Студенттердің кәсіби бейімделуі олардың кәсіби, жұмысы мен жетістігі олар үшін қаншалықты маңызды екеніне, өздеріне қандай талаптар қоятынына, қандай кәсіптік білімге, болашақ жұмыс орнына, білім беру мен кәсіптік жұмыстағы сәтсіздіктер мен қиындықтарға қалай жауап беретініне байланысты. Бейімделу процесінде қажеттіліктерді ынталандыру саласы қайта құрылады, ал мұғалімнің міндеті-оқушылар арасында тұрақты кәсіби құндылықтарды қалыптастыру.

Бейімделу-бейімделудің көрсеткіші. Ғылыми зерттеулерді талдау негізінде біз оқушылардың бейімделуінің үш негізгі критерийін таңдадық: когнитивті тәуелсіздікті қалыптастыру, құндылық бағдарын қалыптастыру және коммуникативті дағдыларды қалыптастыру. Оқушыларды қоғамдық өмірге тарту, оқуды аяқтау, тұрақты кәсіп алу, жұмысқа орналасу, ұйымдастырушылық функцияларды жүзеге асыру, саяси құқықтарға ие болу, заң алдындағы жауапкершілік — олардың барлығы әлеуметтік жетілудің күрделі қалыптасуындағы байланыстар болып табылады. Соңғысы-жеке тұлғаны қалыптастырудың соңғы кезеңдерінің бірі, онда жас адам әлеуметтік тәжірибе жинақтап, әлеуметтік қасиеттерге ие болады және белсенді күш ретінде қоғамдық өмірге кіруге дайындалады. Әлеуметтік жетілу-адам өмірінің негізгі кезеңі, оның ішінде ең белсенді жұмыс және әлеуметтік қызмет кезеңі, адамның шығармашылық қызметінің максималды көрінісі кезеңі.

Дегенмен, Шығармашылық үшін өмір жолын дамыту және нақты әлеуметтік мәселелерді шешуге қатысу үшін әлеуметті үлкен мүмкіндіктерді ескере отырып, студенттер көптеген қиындықтар мен сынақтармен бірге жүретін ауыр өзін-өзі жүзеге асыру кезеңінен өтеді, бұл өз кезегінде жастардың белсенділік дәрежесіне, кәсіби белсенділігіне және олардың қоршаған өмір құрылымындағы бірлестіктеріне теріс әсер етеді. студенттердің белсенділігін арттыру тетіктерінің бірі жергілікті өзін-өзі басқару институтын құру болуы мүмкін [6, 11-12 беттер].

Жоғары оқу орындары-бұл жас адам қайтымсыз теріс процестерсіз, жеке тұлғаның деформациясы баланың тәуелсіз өмірінен тәуелсіз ересек өмірге ауыса алатын микроорталар. Университет қызметкерлерінің ұжымдары әрқашан бірінші курс студенттерін бейімдеу

мәселелерімен айналысады және қазіргі студентке оқу орнындағы капитал ақша және сапалы жаңа талаптар арасындағы қайшылықтарды жеңуге көмектесетін тұтас жүйелерді әзірлейді.

Негізінде, бейімделу бірінші курс студенттеріне әлеуметтік-психологиялық қолдау университет жағдайларына "қабылдау", "білім беру", "түсіну", "белсенді қосу", "әлеуметтік жағдайды өзгерту" және басқа да қызмет категориялары, жеке код терминдерімен сипатталады. Ол студенттерге қатысты сыртқы фактор ретінде студенттердің әлеуметтік сипаттамалары мен жеке басының негізгі параметрлерін университет ортасының жағдайларына динамикалық сәйкестік күйіне келтіру процесі ретінде анықталады. Семестрлерді бейімдеу мәселесін зерттеушілер оны студенттің университеттің кәсіби және әлеуметтік ортасына интеграциялануының бастапқы кезеңі ретінде ғана белгілейді [6, 31-бет].

Зерттеулер көрсеткендей, бірінші курс студенттері білімді әрдайым сәтті игере бермейді, өйткені олар мектепте жақсы оқымаған, бірақ оқуға дайындық, Тәуелсіздік, бақылау және бағалау сияқты жеке қасиеттерге ие емес, танымдық белсенділіктің өзіндік ерекшеліктері бар және жұмыс уақытын өз бетінше оқуға дұрыс жұмсай алады.

Әлеуметтік бейімделудің негізгі кезеңдері

Студенттердің әлеуметтік бейімделу процесін бірнеше кезеңге бөлуге болады:

1. Бастапқы кезең (1-2 ай) — ЖОО-мен, оқытушылармен, курстастарымен танысу. Осы кезеңде студенттер стрессті, сенімсіздікті, оқуда қиындықтарды сезінуі мүмкін.

2. Белсенді қосу кезеңі (3-6 ай) — әдеттерді дамыту, оқу процесін түсіну, тұлғааралық байланыстарды орнату.

3. Тұрақтандыру кезеңі (6-12 ай) - тұрақты әлеуметтік байланыстарды қалыптастыру, сенімділікті арттыру, ЖОО қоғамдастығындағы өз рөлін сезіну.

4. Кәсіби бейімделу кезеңі (2-4 курс) — кәсіби дағдыларды дамыту, ғылыми және практикалық қызметке қосу, болашақ кәсіби траекторияны іздеу.

Бейімделу тетіктерінің болуына қарамастан, көптеген студенттер университетке түсу кезінде қиындықтарға тап болады. Негізгі проблемалардың ішінде мыналарды атап өтуге болады:

- Жоғары оқу жүктемесі мен оқытудың жаңа түрлеріне байланысты стресс
- Курстастарымен және оқытушыларымен қарым-қатынас жасау қиындықтары
- Өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларының болмауы
- Қаржылық қиындықтар
- Әлеуметтік оқшаулау, әсіресе қаладан тыс студенттер арасында
- ЖОО тарапынан қолдаудың жеткіліксіздігі және тиімді бейімдеу бағдарламаларының болмауы

Студенттерді ЖОО-ға сәтті бейімдеу үшін академиялық, Әлеуметтік және психологиялық қолдауды қамтитын қолайлы білім беру ортасын құру маңызды.

Тәлімгерлік бағдарламаларын дамыту

Тәжірибелі студенттер бірінші курс студенттеріне оқу процесінің ерекшеліктерін түсіндіріп, оларды студенттер қауымдастығына тарту арқылы университетте тезірек үйренуге көмектесе алады.

Бейімделу тренингтері мен курстарын ұйымдастыру

Мазасыздықты азайтуға, қарым-қатынас дағдылары мен өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға бағытталған психологиялық тренингтер өткізу студенттерге стрессті жақсы жеңуге көмектеседі.

Қолжетімді кеңес беру қызметтерін құру

Студенттік психологтардың, академиялық кеңесшілердің және қолдау қызметтерінің жұмысы сәтті бейімделуде маңызды рөл атқарады.

Студенттік қауымдастықтар мен клубтарды дамыту

Қоғамдық қызметке белсенді қатысу әлеуметтік байланыстарды қалыптастыруға және ЖОО-ға қатыстылық сезімін арттыруға ықпал етеді.

Білім беру процесінің икемділігі

Оқытудың заманауи әдістері, жеке білім беру траекториялары, онлайн-курстар және жобалық оқыту студенттерге жоғары оқу орнының талаптарына тиімді бейімделуге көмектеседі.

Студенттердің университетке әлеуметтік бейімделуі-бұл олардың оқудағы және кәсіби қызметтегі жетістіктерін анықтайтын күрделі, бірақ маңызды процесс. Бейімделудің тиімділігі көптеген факторларға, соның ішінде студенттердің жеке ерекшеліктеріне, әлеуметтік қолдау деңгейіне, оқу процесін ұйымдастыруға және көмек бағдарламаларының болуына байланысты. Қазіргі заманғы жоғары оқу орындары студенттерге ыңғайлы оқу жағдайларын қамтамасыз ету және олардың қоғамда табысты әлеуметтенуіне негіз жасау үшін бейімделу тетіктерін дамытуға ерекше назар аударуы тиіс.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Гальмук Н. А. Педагогические условия личностно-ориентированного становления специалиста социальной сферы в среднем профессиональном образовании: автореф. дис. канд. пед. наук. — Тамбов, 2008. — С.5–24.
2. Жегульская, Ю. В. Социальная адаптация лиц с нарушениями социализации. Сущность, виды, факторы социализации и социальной адаптации: учебное пособие / Ю. В.Жегульская. — Кемерово: Кемеровский государственный институт культуры [изд.], 2018. — 116 с. — ISBN 978–5–8154–0457–1. — URL: <http://www.iprbookshop.ru/93520.htm>
3. Бейлина, Н. С. Проблемы социально-психологической адаптации студентов с ограниченными возможностями здоровья и инвалидностью в высшей школе / Н. С. Бейлина, Е. Ю. Двойникова. — Текст: электронный // Мир науки. Педагогика и психология: [сетевой научный журнал]. — 2020. — Т. 8, № 3. — Библиогр. в конце ст. (10 назв.). — ISSN 2307–6127. — URL: <https://mir-nauki.com/PDF/36PSMN320.pdf>
4. Росляков А. Е. Процесс адаптации студентов в условиях вуза // Психология и эргономика. — № 3.— С. 47–49.
5. Терещенко А. Г. изменение особенностей психических процессов у студентов в связи с адаптацией к учебной деятельности. — Иркутск, 2006. — С. 89–103.
6. Ткачева Г. В. Научно-дидактические условия учебной адаптации студентов на начальном этапе обучения. Современное образование: преемственность и непрерывность образовательной системы «школа — вуз». — М.: Прогресс, 2003. —240 с.
7. Елгина Л.С.Социальная адаптация студентов в вузе // Вестник БГУ. Образование. Личность. Общество. 2010. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-adaptatsiya-studentov-v-vuze>